

Fontosnak tartja a szerző a gyermeknek *otthoni foglalkoztatását*, hisz a gyermek idejének legnagyobb részét a szülői házban tölti el.

A szülők és az iskola viszonyáról szólva felemlíti, hogy sok gyermek otthon mindent hall az iskoláról, csak jót nem; ennek a következménye a tanárokkal szemben tanusított tiszteletlenség.

Sok érdekeset tud mondani a ma divatos *jótekonyságról*. Hogy azt ma már túlzásba viszik, mindenki előtt tudva van. Ha a szegény gyermekkel jót teszünk, ne érezzük, hogy *alamizsnát* adunk neki, hanem csak *kölcsönt* kap, melyet annak idejében, ha módjában áll, vissza kell térítenie.

Szülőknek és tanároknak mentől gyakrabban kell eszmecserét folytatniok a gyermekek képességeiről, csak így lehet szó *egyéni* nevelésről. Ha a szülőt nem fogadjuk ridegen, hanem szeretettel elmondjuk a gyermek gyengéit, mintegy keresve a baj okát és annak gyógyyszerét, szívesebben fognak bennünket felkeresni.

*

Hiszem, hogy Gaal szép munkájának sok olvasója fog akadni, úgy a szülők, mint a nevelők soraiból. *Új* kiadásra is mihamar szükség lesz és ebben a következőkre vagyok bátor a jeles szerző figyelmét felhívni:

Szükség van *tartalomjegyzékre*, esetleg *név- és tárgymutatóra* is. A 7. és 8. lapon mondottak igen jól beválnának *előszónak*, mely nélkül a könyv csonkának látszik. Minden fejezet végén egy kis *repertórium* is elkelve. A *hahogy* használatát kissé sokallom. Sajtóhiba is akad több: így a 20., 35., 48., 57., 65., 110., 117., 131., 136. és 159. lapon. Az *idegen* szavak használatát is kissé ritkábbra lehetne tenni.

Mindezek azonban csak csekélységek és külsőségek, melyek nem érintik a munka lényegét, melyet sok *jelessége* miatt minden nevelő és szülő figyelmébe ajánlok.

Dr. Endrei Gerzson.

Pædagogiai program-értekezések.

(Második közlemény.)

I. Általános nevelés.

1. *Parcsetich Vince: Nagy költőink és az erkölcsi nevelés.* (Eszmék és irányok a tanulók olvasmányai szempontjából.) (Bpest, VIII. ker. m. kir. áll. főgimnázium.)

Szerző tanulmányában azoknak a divatos kérdéseknek felsorolásából indul ki, melyeket úgy a szakfolyóiratokban, mint a napi-

lapokban már eléggé, kimerítően megtárgyaltak. Ezek, hogy a gimnázium lejárta magát, hogy a középiskola túlterhel, nem készít elő megfelelően ama feladatok elvégzésére, melyek az életbe kilépő ifjura várnak, hogy a gimnázium túlszűfolt stb. Mind e sokfajta baj orvoslására természetesen a jó tanácsok sem hiányoznak. Egyik a művészi neveléssel, másik a testi nevelés nagyobbkörű kiterjesztésével, ismét más valamely újabb tudománynak, szociológiának, biológiának stb. tanításával reméli a sok baj és panasz forrásait megszüntetni.

Parcsetich a meglévő viszonyok és a középiskola mai keretei között az erkölcsi nevelés mélyítésével óhajtja a meglévő bajokat orvosolni. Rendkívül mélyen szántó s igen szépen megírt tanulmányában azzal az érdekes és igazán értékes kérdéssel foglalkozik, hogyan kell a tanulóknak az erkölcsi neveléshez saját munkájukkal hozzájárulni? Gondolatmenete ez: Az erkölcsi nevelés magva a jellemképzés. Ennek forrásai a család, a vallás és a költészet. A jellemfejlesztés, az önfegyelmzés leghelyesebb módja a nagy szellemeinkkel való beható foglalkozás. Ezeknek mindig van kitűzött céljuk, ezeket a célokat igyekezzék a tanuló-ifjú keresni és megérteni. Olvassuk nagy íróinkat, de munkáival olvassuk; ez nem könnyű, de minden munka gyarapít. Az olvasás legyen öntudatos, következetes, folytonos és rendszeres munkafolyamat. Az ifjúság szoktassa magát arra, hogy bizonyos elveket és szempontokat tűzzön ki olvasmányai végzésénél. «Szükséges tanuló ifjainkat nemzeti nagy szellemeinknek, közelebről nagy költőinknek fölkeresésére, behatóbb megkedvelésére, tanulmányozására buzdítani és rávezetni éppen a legfőbb cél: az erkölcsi nevelés és jellemképzés szempontjából.»

E tanulmány valóban kiemelkedik az enemű dolgozatok köréből tartalmát és stílusát tekintve egyaránt. Főértéke az, hogy nemcsak rámutat arra, hogy az ifjúság (tegyük hozzá a felnőttek is) hogyan olvassanak, hanem hogy mit olvassanak. Megjelöli egy kis programmban, melyik nagy íróat olvassuk, mit és miért olvassunk tőle.

Példái, melyeket állításai igazolására felhoz, mind helyesek és találóak. Igen melegen ajánlom e tanulmányt a magyar nyelv és irodalom tanárainak figyelmébe.

2. Dr. R. I.: *Egy fejezet a tapasztalati lélektanból.* (A hazaszeretet és kozmopolitizmus magyarázata a tanuló ifjúság számára.) (Nagybányai m. kir. áll. főgimn.)

Rövid, alig néhány oldalra terjedő dolgozat. Példákkal illusztrálva magyarázza, hogy miként fejlődnek ki egymásból a család, haza, emberiség. A társas érzelmek legmagasabb foka az egyetemes emberszeretet. A humanizmus, kozmopolitizmus érzelme csak a haza-

szeretet alapján fejlődhetik ki a lélekben. Ebből következik, hogy a lélektan szerint lehetetlen a kozmopolitizmus erényét vallani a hazaszeretet erénye nélkül.

Napjainkban igen aktuális és fontos kérdés, melyet szerző tárgyal. Nagyon helyesen tette, hogy a hazaszeretet és kozmopolitizmus fogalmait az ifjúságnak megmagyarázta. Szerintem azonban azt a célt, hogy az ifjúságot a kozmopolitizmus ellen felvértezze, teljesebben úgy érte volna el, ha kissé bővebben, mélyebben merült volna bele tárgyába s a hazaszeretet és kozmopolitizmus napjainkban dúló harcára az ifjúság figyelmét jobban reáirányította volna. Az igaz, hogy lélektanilag a kettő szorosan összefügg, de meg kellett volna magyaráznia a kozmopolitizmus célját és törekvéseit is.

3. *Hörl Gyula S. J.: Irányító eszmék az ifjúság keresztény nevelésében.* (A Jézus-társasági kalocsai érseki főgimnázium.)

Hörl ezen tanulmányában abból az általános panaszból indul ki, hogy kicsi az alaposan képzett és jól nevelt ifjak száma. Ennek okát abban látja, hogy a mai iskolai rendszer főleg az észnek kiképzését tartja szem előtt s az akarat képzését, a jellem fokozatos fejlődését figyelmen kívül hagyja, elhanyagolja. Ezután a nevelés nehéz problémájának gyakorlati megoldására néhány eszmét, gondolatot vet fel. Bőven szól a nevelés céljairól, feladatairól s sokat idéz főleg a régebbi görög, római pädagogusok műveiből. Ismerteti a nazarethi iskolát s az egyház nevelési rendszerét. A jellemképzésről szólva, ennek két alapelvét említi: a helyes ismeretet és komoly önfegyelmézést. Az önfegyelmézésről szólva, helyesen emeli ki a szokás hatalmát. A legfőbb nevelési eszközök az imádság, a gyónás, az áldozás, a Krisztustól megszentelt munka, a Mária kongregatio.

Az egész tanulmány szépen van megírva, csakhogy igen egyoldalú felfogással. Aki ma a nevelés nehéz, de szép feladatával foglalkozik, annak nem lehet és nem szabad mellőznie a lélelektan, a természettudományoknak becses eredményeit, melyeket éppen a pädagógia használhat fel gyümölcsözőleg. Abban igaza van szerzőnek, hogy az iskola ma nem nevel elég erős jellemeket, de nem hiszem, hogy pusztán azokkal az eszközökkel, melyeket a szerző említt, célt érnének. Úgy tudom, hogy Angliában pl. az iskolák valódi gentlemeneket nevelnek, kik az életben igazán megállják helyüket; azért lett Anglia hatalmassá és naggyá s ezt nem oly eszközökkel érték el, minőket szerző ajánl. Egyébként a dolgozat folyékony és jó magyaros stílussal van megírva.

4. *Héber Bernát: Megfigyeléseim az iskolai élet köréből.* (Barcsay-utcai VII. ker. főgimnázium.)

Szerző a két év előtt megkezdett elmélkedéseit folytatja. Kezdi a szülőkről és gyermekeikről s arról szól főleg, hogy a szülők milyen aggódo gonddal küldik gyermekeiket az iskolába s mennyire reszketnek haladásukért, boldogulásukért. Ezután sorra veszi az iskola és az ifjúság ellen felmerülő panaszokat. Majd rámutat a kötelességteljesítés fontos feladatára, minek hazánkban különösen is nagy jelentősége van. Mi két hatalmas faj a germán és szláv közé vagyunk ékelve, kik óriási harcot vívnak egymással a szellemi s hatalmi elsőbbségért; vigyázzunk, úgy ne járjunk, mint a két malomkő közé kerülő búza! Megküzdeni velök csak úgy tudunk, ha magunk sem maradunk télenek. Fegyvert fegyver ellen! A műveltséggel szemben nagy műveltséget, a kultura vívmányai mellé hasonlókat vagy még újabbakat.

Kéri az ifjakat, szívleljék meg ezeket, ezért szól hozzájuk szeretettel, rámutatva az ifjúság hibáira, de jó tulajdonságaikra is. Ezután elmondja az iskolában folyó munkát az év elejétől végéig. Végül osztályához (VII.) szól, mely egy év után érettségét téve, kiszáll az élet küzdő porondjára. Példának állítja egy másik osztályát, melyet nyolc év előtt bocsátott ki kezei közül.

Héber értekezése figyelemre méltó. Nagy szeretettel készült, hisz az ifjúságnak szól! Nem nagyhangú frázisok sorozatát kapja az olvasó, hanem egy sokat tapasztalt tanárnak bölcs útbaigazításait, tanácsait, melyek évek hosszú során át benne leszűrődtek és kikristályosodtak. Az ifjúságra kétségtelen nagy hatással voltak szavai, mert a neki megfelelő hangerőn szólnak s ami a fő, meleg és nagy szeretettel. Így kell beszélnünk az ifjúsággal, akkor amit mondunk, termékeny és fogékony talajba hull s sokszoros gyümölcsöt hoz. Héber értekezése jó példa arra, hogy hogyan kell az ifjúságot az iskolában nevelni. Eleget hányják az iskola szemére, hogy csak tanít, de íme, Héber megmutatja, hogy nevel is. Kövessük példáját!

5. *Fejes Áron: Az akarat-szabadság problémája.* (Nagyenyedi Bethlen Kollegium.)

Szerző értekezése székfoglaló. Tárnya filozófiai, mélyen belevág a lélektan és erkölcstan körébe, vonatkozásaiban pedig érintkezik a theológiával, szociológiával és pädagógiával. A kérdés természetete olyan, hogy mélyebb és több lapon való tárgyalást igényel. Fejes ezért nem az egész értekezést közli, csak három fejezetet, melyek közül az első az akaratról, a második a jellemről, a harmadik meg az erkölcsi szabadságra való nevelésről szól. Az akaratot Wundt: «Physiologische Psychologie» és «Éthik» című művei alapján tárgyalja.

Amennyire e három fejezet alapján itéletet mondhatunk, meg-

állapíthatjuk, hogy Fejes értékes munkát végzett. Ismeri a kérdést s a reája vonatkozó irodalmat. Mindaz, mint mond, ha nem is új, mégis érdekes és megállja helyét. Stílusa folyékony és magyaros, ment a germanizmusoktól, amelyek pedig filozofiai tárgyú munkákban nagy számmal szoktak előfordulni.

6. *Károly Ignác: Az idegesség hármass ellenszere.* (Székesfehérvári kath. főgimnázium.)

Az értekezés valóságos kis könyv. Igen élvezetes, megnyerő formában (párbeszéd) vált két jóbarát, egy pap és egy civil tanár eszmecserét az utóbbinak az idegesség leküzdésére irányuló törekvéséről.

Az idegesség ellen három szert ajánl, ezek: a hit, a szeretet, a megnyugvás Isten akaratában.

Szerző tanításai azonban inkább a keresztény erkölcszabályok. Nem hinném, hogy e szerek egymagukban elegendők volnának az idegesség leküzdésére, még pedig azért nem, mert az idegesség nem csupán lelki baj, hanem testi betegség, mely sok mindenféle okból eredhet. Az értekezés jól van megírva, stílusa kifogástalan, de helytelen a sok idézet, melyek nem egy helyen zavarólag hatnak, főleg az ifjúra, ki előtt az idézett művek és szerzőik alig egyebek, mint puszta nevek.

7. *Horvay Róbert dr.: Megfigyeléscím német középiskolákban.* (Debreczeni áll. főreáliskola.)

Horvay a német reform-középiskolákban a legújabb időkben történt változásokról számol be, melyek II. Vilmos császárnak az 1900-iki egyenjogosító rendelete alapján az 1901-iki tanterv szerint történtek. A változás a modern nyelvek előnyére történt. Azelőtt ugyanis kilenc osztályban latint, a felső hat osztályban görögöt tanítottak, most latint csak a negyedik, görögöt meg a hatodik osztálytól kezdve tanítanak, ezzel szemben a franciával kezdik az első osztályban. A modern nyelvek tanítása a direkt módszer szerint folyik, sőt e módszer, amennyire lehet, a latinra is alkalmazzák. Nagy és igen jótékony hatású előny az, hogy a tanulók a három alsó osztály (közös alap) elvégzése után hajlamuk szerint vagy a latin nélküli, vagy a latin osztályba mennek át. Sőt a latin tanulók két év múlva ismét választhatnak a görög nyelv és a realgimnázium között. A két primában (felső osztályok) meg arról dönthetnek a tanulók, hogy nyelvtudományi-történelmi vagy, mennyiségtan-természettudományi tárgyakkal óhajtanak-e részletesebben foglalkozni. Mindez intézkedések Horvay megfigyelése szerint igen jó eredménnyel járnak. Az évvégi iskolai vizsgálatok helyett a tanári kar határozata alapján helyezik a tanulókat a következő magasabb osztályba. A testi nevelésre a németek

kiváló gondot fordítanak, a tornát egyéb tárgyú rendes tanárok tanítják. Kötelező játékdélutánjaik nincsenek. Az intézeteket botanikus kertek övezik. Nagyobb tandíjat fizetnek, mint nálunk. Iskolai évük husvétől-husvétig tart. Két iskolai ünnepélyük van, a Sedantag, s az a nap, amelyen az érettségit tett tanulók az intézettől megválnak. A tanulók magánmunkássága ugyanolyan mederben folyik, mint nálunk. Horvay dícsérettel emlékszik meg arról a rendről és gondoságról, mellyel a tanulók füzeteket kezelik. Az iskolák külsejét és berendezését tekintve, Horvay szerint a majna-frankfurti iskolák a legszebbek. Szerintem a müncheniek. Horvay figyelmesen tekintette meg az iskolákat és bennök folyó munkát, s élvezetesen írta meg ismertetését.

8. *Dobos Károly dr. : Jegyzetek az angol nyilvános középiskolákról.* (Budapesti VI. ker. állami főgimnázium.)

Dobos ismertetését történelmi visszapillantással kezdi. Megmagyarázza miként függ össze az angolszász faj jellege ez iskolák kialakulásával. E nyilvános iskolák alapítója vagy a király, vagy egy püspök, vagy egy pээр. A tanulók vagy bentlakók vagy kintlakók. A bentlakásért nagy költséget fizetnek, azért jellegük arisztokratikus. Mindegyik iskola féltékeny a múlt tradícióira. A fősúlyt a jellemfejlesztésre fordítják. Ezután Dobos a leghíresebb nyilvános iskola ismertetésére tér át. Ez az «Eton» college, melyet VI. Henrik alapított. Részletesen leírja ennek az iskolának külső-belső életét, a tanulók egymáshoz való viszonyát, tanulmányaikat, sportjaikat. Megismertet a tanárok módszereivel, általában az iskolában folyó munkával. Az ismertetés igen élénken van megírva s áttekinthető világos képet nyújt az etoni iskoláról, mint a többi efajta iskola mintaképéről.

9. *Pap Mózes : A boldogulás útja a tanuló előtt.* (Székelykeresztúri unitárius gimnázium.)

Pap igen meglehangú értekezésben szól intézetének ifjúságához. A boldogulás útja a középiskolai tanuló előtt tanulmányainak kezdetétől a felső tudományokig terjed. A tanulók a boldogulás útját ne csak a tudományos pályákon keressék, hanem az ipari és más pályákon is. A fődolog, hogy mindenki az ő tehetségének megfelelő tért válasszon. De azok is, kik nem tudományos pályára lépnek, szerezzék meg az iskolában az előismereteket s a műveltség ama kellékeit, melyekre minden pályán szükség van. Ajánlja, hogy az ifjak a IV. osztály elvégzése után jól fontolják meg, tovább haladjanak-e a megkezdett úton, vagy új ösvényre térjenek-e? Maradjanak bár, vagy távozzanak, mindenképen óvakodjanak az alkoholtól. Ezután felhívja az ifjúság figyelmét a szorgalomra, a komoly mun-

kára, rendszeretetre, az önfegyelmzésre, a jó könyvekre, a jellemességre. Ha tanácsait az ifjak megfogadják, boldognak s a magyar középosztálynak derék tagjaivá válnak.

10. *Kövesi Lajos: A boldogulás útja.* (Váczi kegyesrendi főgimnázium.)

Szerző szintén a diákokhoz szól, s önnevelésükhöz ad útbaigazításokat. Értekezése négy részre oszlik. E részek felölelik mindazt, ami a tanulók életében előfordulhat. Az értekezés igen okosan és helyesen van megírva.

11. *Huszár György: Arany János költészetének paedagogiai jelentősége.* (Nagykőrösi ref. főgimnázium.)

Rendkívül hálás és vonzó tárgyat választott szerző. Arany egész élete igen alkalmas, hogy paedagogiailag kiaknázzuk s az ifjúságnak követendő példaként felállítsuk. Költői alkotásaival sokat foglalkoznak a tanulók, hisz alig akad magyar költő, kit az ifjúság annyira megtudna érteni, mint Aranyt. Ezért költészete rendkívül alkalmas arra, hogy a tanulóknak a gyermeki, a baráti és hazaszeretet, továbbá lelkiismeretességet felkeltsük. Kívánatos volna, ha szerző egy külön kis könyvben behatódiban és mélyebben kifejtené az «Értesítőben» elmondott dolgokat.

12. *Veress Árpád: Tantárgyak az erkölcsi nevelés szolgálatában.* Zentai közs. főgimnázium.)

Szerző szerint az emberiség nagy kincseit, a hitet, az erkölcsöt és hazafias érzést veszély fenyegeti. A tanároknak mint nevelőknek első feladata e veszéllyel szembe szállani, s a tanulóknak az erkölcsiiséget, hazafias érzést ápolni. Ez minden tantárgy keretén belől lehetséges, de a vallástan, a történelem meg az irodalom kiválókép alkalmasak arra, hogy példákat szolgáltassanak a vallás-erkölcsös nevelésre.

Az értekezés kissé nehézkes, de olvasottságról tesz tanuságot.

13. *Karenovics József: Erkölcsi nevelés.* (Egri állami főreáliskola.)

A nevelés művészet. Arra kell törekednie, hogy az erkölcsi érzékből, lelkiismeretből és öntudatból harmonikusan széplelkű, erős jellemű ember fejlődjék. A munka három helyen folyhatik, a templomban, az iskolában és otthon. A francziák a vallást az iskolából kiküszöbölték; a londoni moralpaedagogiai kongresszus elnöke viszont az erkölcsi nevelést a vallás valamilyen formája nélkül lehetetlennek tartja. Szerző felsorolja azokat az akadályokat, melyek az erkölcsi nevelést gátolják. Ezek a napilapok, izgató detektívregények, kávéház, sport, fényképeslapok stb. Az erkölcsös nevelés csak úgy történhetik eredményesen, ha a szülők és iskola nem egymással szemben, hanem együtt karöltve működnek.

Szerző igen helyesen mutatott rá az erkölcsi nevelés hiányaira, másrészt a helyes útra. Minden sora az ifjúság iránt nagy szeretetet árul el.

14. *Füssy József: A vallás-erkölcsi és hazafias nevelés a középiskolai oktatásban.* (Szegedi áll. főreáliskola).

Füssy ugyanarról a tárgyról ír, mint Karenovics. A jó nevelésnek főkölléke, hogy a tanár lelkében is éljen a hazaszeretet érzelme és az erények kultusza. Hiábavaló minden utasítás, tantárgy, ha a tanár át nem hatja azokat lelkének egész erejével, s nem önt beléjük életet, lelket.

Dr. Ozorai Frigyes.

KÜLFÖLDI SZEMLE.

Tartozás az államnak. Angolország egyik újabb törvénye többek között a következőket mondja ki: Azok a fiúk vagy lányok, akik tanítói pályára óhajtanak lépni és akik erre a célra a közvagyonot veszik igénybe, kötelesek nyilatkozatot adni, hogy bizonyos ideig mint elemi iskolai tanítók fognak működni. Ez a törvény kijelenti, hogy az ilyen nyilatkozatok kötelező erővel bírnak, bár «gyermek» teszi és minden a tanítók nevelésére fordított pénz behajtható, mint az állam iránti adósság, ha a nyilatkozatot nem váltják be.

Nálunk, Magyarországon, a tanárképző-intézet ösztöndíjasai állítanak ki hasonló nyilatkozatot, de alig hiszem, hogy valakit még bepörölt volna az állam ilyen nyilatkozat be nem tartásáért, pedig ezt már nem gyermekek adják. Sőt az állások betöltésénél sem veszik tekintetbe, hogy az állam ezen adósait hamarabb alkalmazzák, mint azokat, akik nem *kötelesek* tanárok maradni.

*

Az ösztöndíjak ellen beszélt a nagy fizikus *J. J. Thomson* a British Association ezidei elnöki megnyitójában. Azt tapasztalta, hogy az ösztöndíjazások mostani rendszere Angliában megátolja azt, hogy az ifjúság harmonikusan nevelődjék. Minthogy ugyanis az ösztöndíj egy bizonyos tárgyhoz van kötve, az ilyen tanulók specializálják, megszorítják tanulmányai körét, mielőtt még általános műveltséggel rendelkeznek és így nem tudja hasznára fordítani a tudományok kapcsolatát. Az ilyen elszigetelt tudás értéktelen, mert a rokonszakok ismeretének hiánya örökös gát a haladásban, az irodalmi műveltség hiányossága pedig a lélek szegénységére, a képzelet és lelkesedés gyengeségére vezet.

*